

OD PINTADERA DO PREHRANE

Putovanje kroz prošlost s Edukacijskim odjelom Arheološkog muzeja Istre

Organizator izložbe
Arheološki muzej Istre

Izdavač kataloga
Arheološki muzej Istre

Za organizatora i izdavača
Darko Komšo

Autorice projekta i izložbe
Giulia Codacci-Terlević, Jadranka Ostić

Sudionici:

U dijelu projekta koji se odnosi na **PINTADERE:**

-korisnici Dnevnog centra za rehabilitaciju Veruda, Pula, s dizajnericom keramičarkom **Jadrankom Ostić**, ravnateljica Gracijela Rogulj

U dijelu projekta koji se odnosi na **PREHRANU:**

-učenici OŠ „Giuseppine Martinuzzi“ Pula s prof. Rosanom Biasiol Babić, ravnateljica Susanna Cerlon

-učenici I. i II. razreda Talijanske srednje škole „Dante Alighieri“ iz Pule s prof. Eldom Pliško Horvat i Matijom Drandićem, ravnateljica Debora Radolović

-učenici 3b, 3d i 4b Strukovne škole Pula –tehničari nutricionisti i pekari s profesorima Marinom Jantosh-Grubešić, Mirnom Gruić, Elvedinom Korda i Igorom Šaponjom (Igor Šaponja),

PROJEKT PINTADERE

Cilj projekta "Pintadere" nije vezan uz znanstvenu obradu takve vrste zanimljivih arheoloških predmeta. Njima su se posvetili razni ugledni arheolozi koji su izdali brojne radove u kojima iznose složena razmišljanja i zaključke o porijeklu, namjeni, proizvodnji, rasprostranjenosti, tipologiji, socijalnoj dimenziji i drugim aspektima pintadera.

Iako postoji veliki broj stručnih i znanstvenih radova posvećenih njima, u ovom katalogu obuhvaćen je samo izbor radova koji se odnose na ove glinene pečatnjake. Među njima su naglašeni oni koji spominju pintadere pronađene **u Istri** i susjednim prostorima.

Temu pintadera odabrali smo zato što, osim upoznavanja korisnika **Dnevnog centra za rehabilitaciju Veruda, Pula** s poviješću ovih zanimljivih predmeta, postoje i druge mogućnosti koje im se ovom temom pružaju. Kolegica **Jadranka Ostić**, keramičarka-terapeutkinja **koja je vodila likovne radionice vezane uz ovaj projekt u Dnevnom centru**, rekla nam je da je odabirom i obradom ove teme omogućeno aktivno sudjelovanje svih korisnika Dnevnog centra, pogotovo onih koji zbog velikih poteškoća nisu, nažalost, mogli sudjelovati u nekim prethodnim zajedničkim projektima čije teme su bile kompleksnije. Ovoga puta svatko je izradio svoju pintaderu, a zadovoljstvo uspješnim radom bilo je vidljivo na nasmijanim licima korisnika Doma.

Što su pintadere?

Pod pojmom "pintadera" podrazumijevaju se predmeti izrađeni u većini slučajeva od pečene gline (keramike), različitih oblika i manjih dimenzija, čija maksimalna dužina u pravilu ne prelazi petnaestak centimetara. Zajednička im je karakteristika prisutnost urezanih, udubljenih ili otisnutih određenih motiva odnosno znakova na jednoj strani ili po cijeloj površini pintadere. Riječ "pintadera" španjolskog je podrijetla. Prvi su je put upotrijebili španjolski putopisci, za predmete koje su domoroci na području današnjeg Meksika koristili za bojanje tijela.¹

U hrvatskom jeziku ne postoji odgovarajući termin stoga se u stručnoj literaturi najčešće koristi ovaj izraz.² U engleskom jeziku rabi se termin "stamp-seals" ili "clay seals"³ što bismo doslovce mogli prevesti kao "glineni pečatnjaci" ili "glineni žigovi", slično kao termin koji je u upotrebi u slovenskom jeziku.⁴

---

¹ Cornaggia Castiglioni, 1956., 109; 178; Buršić-Matijašić, 1993., 7; Skeates, 2007., 196.

² Korošec, 1958., 94; T. XXVI,6; Marijanović, 2008., 142; Marijanović, 2009., 74; T.XXVIII, 4a-b; Minichreiter, 2006., 47; Minichreiter, 2008., 13; sl. 5; 3a-b.

³ Buršić-Matijašić, 1993.; Cornaggia Castiglioni, 1956., 114; Prijatelj, 2007.; Skeates, 2007.; 2008.; Türkan, 2007.; Naumov, 2008.

⁴ Budja, 1992.

Na arheološkim lokalitetima u Hrvatskoj pronađen je mali broj pintadera, a na području Istre zasad znamo za svega tri⁵.

Stručnjaci naglašavaju da su pintadere bile korištene u različite svrhe.

Moguće je da su upotrebljavane u svakidašnjici kao pečati za reproduciranje znakova na raznim vrstama materijala koji se nisu očuvali kroz stoljeća, poput primjerice ljudskog tijela, životinjske kože, tkanine, kruha, gline, maslaca, voska i dr.⁶ Tomu u prilog ide i činjenica da su na pojedinim pintaderama sačuvani tragovi boje.⁷

Osim pečatiranja i označavanja raznih materijala korištenih u svakodnevnicu, protumačeni su i kao nakitni predmeti, kao predmeti votivne namjene, predmeti korišteni u ritualne svrhe, predmeti uz pomoć kojih se isticalo vlasništvo, status, autoritet, kao sredstva komunikacije ili prenošenja informacija u odnosima različitog karaktera između raznih kulturnih grupa i dr. Razvijeniji primjerci, koji potječu s područja Bliskog istoka, bili su korišteni i u administrativne svrhe.⁸

Neki od njih posebno napominju da su ovi mali glineni predmeti bili i nositelji važnih informacija ili poruka koje su povezivale ljude u prapovijesno doba, kroz razne aspekte njihovog života. Tijekom našeg projekta i radionica koje su u sklopu njega odradene oživjeli smo tu "moć" pintadera. Tako su nakon toliko godina one opet postale sredstvo interakcije i komunikacije između korisnika i djelatnika Dnevnog centra za rehabilitaciju Veruda, Pula i Edukacijskog odjela našeg muzeja.

Posebno su za vrijeme projekta proučene pintadere koje su pronađene na pojedinim istarskim nalazištima: pintadera iz **Limske gradine**; pintadera iz naselja **Gromače na Velom Brijunu** i pintadera iz **pećine Jačmica** na području Buzeta.

Pintadere i PREHRANA:

---

⁵ Gnirs, 1925., 18-19, abb. 10.; Bačić, 1976., 36; t. XIV,8; Komšo, 2004.

⁶ Cornaggia Castiglioni, 1956., 112-113; Makkay, 1984., 91; Buršić-Matijašić, 1993., 7; Perles, 2001., 252-254; Budja, 2003., 119; Prijatelj, 2007., 232-233; Skeates, 2007., 184; 186; Skeates, 2008., 179; 181.

⁷ Cornaggia Castiglioni, 1956., 116; Bačić, 1976, 36; Buršić-Matijašić, 1993., 7; Naumov, 2008., 186; Skeates, 2008., 181.

⁸ Magness-Gardiner, 1990.; Budja, 2003., 122; 124-125; Skeates, 2007., 185-186; Skeates, 2008., 182.; Štefan, 2009., 152-153.

PINTADERE I PREHRANA

U projekt "Pintadere" uključili smo naknadno i **Talijansku srednju školu "Dante Alighieri"**, **Strukovnu školu Pula** i **Osnovnu školu „Giuseppinu Martinuzzi“ iz Pule**, s kojima smo obradili temu **"Prehrana"**. Temu je predložio AMI, s obzirom da je prije dvije godine najavljena zajednička izložba u kojoj će sudjelovati svi muzeji u Istri, a trebala bi biti predstavljena javnosti u lipnju 2012.

U sklopu ove teme surađivali smo s profesorima "Alighierija" **Eldom Pliško Horvat** i **Matijom Drandićem** te s profesoricom **Rosannom Biasiol Babić** iz Osnovne škole „Giuseppine Martinuzzi“ iz Pule. Iz Strukovne škole sudjelovali su profesori **Elvedina Korda**, **Marina Jantoš-Grubešić**, **Mirna Gruić** te **Igor Šaponja** s učenicima 3. i 4. razreda, smjera tehničari nutricionisti i pekari.

Suradnja sa školama započela je posjetom učenika Arheološkom muzeju Istre. Tijekom stručnog vođenja stalnim postavom muzeja, posebna je pažnja posvećena arheološkim eksponatima čija je funkcija bila vezana uz prehranu. Nakon toga je voditeljica Edukacijskog odjela Arheološkog muzeja Istre Giulia Codacci-Terlević održala predavanja na temu prehrane u prapovijesti i rimsko doba svim učenicima. Tako su đaci upoznati s prehrambenim navikama i strategijama stanovnika Istre putem arheoloških nalaza, koji datiraju **od paleolitika sve do kraja rimskog doba**. U predavanju su posebno istaknuti **rezultati istraživanja provedenih u najznačajnijim nalazištima na području Istre**.

Profesori i učenici ovih škola upoznati su tada i s projektom "Pintadere" te smo na taj način povezali oba projekta.

S obzirom da više stručnjaka navodi podatak da je jedna od mogućih namjena pintadera u prapovijesti bila i ona pečatiranja, odnosno označavanja kruha, za vrijeme projekta "Prehrana", **posebnu pažnju smo posvetili proučavanju kruha i starih istarskih krušnih peći**. Jedna grupa učenika drugih razreda Talijanske srednje škole „Dante Alighieri“ dobila je za zadatak da pronade i dokumentira stare krušne peći u mjestu u kojem žive. Tako su detaljno **popisane peći u pojedinim mjestima južne Istre**, primjerice u **Manjadvorcima**, **Galizani**, **Vodnjanu** i **Šišanu**. Za vrijeme ovog terenskog istraživanja učenicima su pomogli stariji žitelji, koji su im pružili vrijedne informacije o razdoblju i načinu gradnje peći, nazivu pojedinih dijelova, vrstama kamena korištenim za njihovu izgradnju, vlasništvu, izgledu i nazivu alata korištenog pri pečenju kruha i drugo. Pozvali smo i kolegicu Mirjanu Margetić,

etnologinju, višu muzejsku pedagoginju i kustosicu pri Etnografskom muzeju Istre, koja nam je održala zanimljivo predavanje o krušnim pećima na području Istre.

U dogovoru s profesorima Eldom Pliško Horvat i Matijom Drandićem formirane su i druge grupe učenika kojima su dodijeljeni i drugi zadaci. Učenici su tako na terenu i u literaturi istraživali o arheozoologiji, palinologiji, prehrani mezolitičkih lovaca, rimskim pećima, proizvodnji maslinovog ulja u rimsko doba u Istri i dr. Na kraju je svaka grupa sastavila referat o proučenoj temi. Učenici prvog razreda gimnazije dobili su kao zadatak da prevedu recepte o izradi nekoliko vrsta rimskog kruha na latinskom te nakon toga slijedila je radionica o pečenju rimskog kruha i jednog deserta u kuhinji Talijanske škole „Dante Alighieri“.

Profesorima Strukovne škole ponudili smo nekoliko recepata rimskog kruha kojeg su oni kasnije s učenicima ispekli u školi. Riječ je o ritualnom kruhu naziva *Libum* i vrste kruha s moštom imena *Mustaceus*.

Iako se teme mijenjaju iz godine u godinu, cilj ostaje uvijek isti. Želja nam je prenijeti učenicima i ostalim posjetiteljima informacije o bogatoj povijesti grada i zavičaja u kojem živimo.

Giulia Codacci-Terlević,
viša muzejska pedagoginja, kustosica,
voditeljica Edukacijskog odjela